

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิเพื่อการพัฒนาการจัดการวิสาหกิจชุมชน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้ผลการศึกษาโดยสรุป โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) แบบแผน การผลิต การบริโภค และการกระจายรายได้ 2) ระดับปฏิบัติ การตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง 3) แนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการวิสาหกิจชุมชน ดังต่อไปนี้

5.1 แบบแผนการผลิต การบริโภค และรายได้จากการผลิตของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

จากการศึกษาข้อมูลการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีเป้าหมายเดียวกันนั้น พบว่าตำบลนาหนองทุ่มมีการรวมกลุ่มเพื่อประกอบกิจกรรมร่วมกันเกือบ 20 กลุ่ม แต่จากการสำรวจพบว่ากลุ่มอาชีพที่ดำเนินการในปัจจุบันมีเพียง 5 กลุ่มอาชีพ มีสมาชิก รวมทั้งสิ้น 150 คน ได้สุ่มตัวอย่างสมาชิกกลุ่มอาชีพและแจกแบบสอบถาม และประมวลผลข้อมูล ผลการศึกษาแบบแผนการผลิต การบริโภคและรายได้จากการผลิตของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น โดยศึกษาข้อมูลจากแบบสอบถาม มีผลการศึกษาปรากฏดังนี้

จากการศึกษาข้อมูลการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีเป้าหมายเดียวกันนั้น พบว่าตำบลนาหนองทุ่มมีการรวมกลุ่มเพื่อประกอบกิจกรรมร่วมกันเกือบ 20 กลุ่มตามที่แสดง รายละเอียดในบทที่ 2 ตารางที่ 2-1 นั้น แต่จากการสำรวจพบว่ากลุ่มอาชีพที่ดำเนินการในปัจจุบันมีเพียง 5 กลุ่มอาชีพ ได้สุ่มตัวอย่างสมาชิกกลุ่มอาชีพและแจกแบบสอบถาม และประมวลผลข้อมูล ผลการศึกษาแบบแผนการผลิต การบริโภคและการกระจายรายได้จากการผลิตของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น โดยศึกษาข้อมูลจากแบบสอบถาม ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างเป็นข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกเกี่ยวกับ เพศ อายุ และสถานภาพสมรสระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การอุปการะ และจำนวนแรงงาน อาชีพหลักและรายได้ อาชีพเสริมและรายได้ ฐานะทางการเงิน ความเพียงพอของรายได้ ค่าใช้จ่ายประจำวันหนี้สินและแหล่งเงินกู้ ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 80 อายุ สมาชิกทั้งหมดมีอายุแตกต่างกัน โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 68 มีอายุระหว่าง 31-40 ปี และกลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไปมีจำนวนน้อยที่สุด คือ ร้อยละ 5 สถานภาพสมรส ร้อยละ 90 เป็นผู้สมรสแล้ว ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับ ประถมศึกษา(ป.1 - ป.6) คิดเป็นร้อยละ 52 จำนวนสมาชิกในครอบครัว การอุปการะ และจำนวนแรงงาน ร้อยละ 80 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวระหว่าง 4-6 คน ในด้านการอุปการะเลี้ยงดู พบว่า สมาชิกต้องอุปการะ จำนวน 1-3 คน ร้อยละ 90 จำนวนสมาชิกในครอบครัวสามารถเป็นแรงงานในการทำงานให้แก่ครอบครัวได้ คือ มีแรงงานในครอบครัว จำนวน 1-3 คน ร้อยละ 63.3

อาชีพหลักของสมาชิก คือ การทำกิจกรรม (ทำนา ทำสวน ทำไร่) มากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 70 รองลงมาได้แก่ ค่าขาย ร้อยละ 10 ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน ร้อยละ 10 รายได้

จากการประกอบอาชีพหลักของสมาชิก มีรายได้ระหว่าง 5,001 – 10,000 บาท ร้อยละ 41.7 รองลงมา มีรายได้ระหว่าง 1,000–5,000 บาท ร้อยละ 38.3

สมาชิกประกอบอาชีพเสริมประเภท ทำนา ทำสวน ทำไร่ มากกว่าอาชีพอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 40.7 รองลงมา กลุ่มตัวอย่างประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปในจังหวัด คิดเป็นร้อยละ 25.4 ส่วนรายได้จากอาชีพเสริม พบว่า สมาชิกมีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริม 5,001 – 10,000 บาท มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 79.9 ฐานะทางการเงิน ความเพียงพอของรายได้และค่าใช้จ่าย พบว่า ประชากรส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 80 ฐานะดีคิดเป็นร้อยละ 3.3 และฐานะยากจน คิดเป็นร้อยละ 16.7 ความเพียงพอของรายได้ในแต่ละเดือนพบว่า ส่วนใหญ่บางเดือนพอ บางเดือนไม่พอเดือน คิดเป็นร้อยละ 75 พอใช้ทุกเดือน คิดเป็นร้อยละ 20 และพบว่า ไม่พอใช้เกือบทุกเดือนเป็นส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 5

แบบแผนการบริโภคและการใช้จ่ายประจำวันเกี่ยวกับการซื้ออาหารเพื่อบริโภคในครอบครัว พบว่า สมาชิก จ่ายเงินซื้อเป็นส่วนใหญ่เนื่องจากผลิตเองได้น้อยเฉพาะ ร้อยละ 50 สมาชิกจ่ายเงินซื้ออาหารที่ผลิตเองไม่ได้ ร้อยละ 43.3 รองลงมา ร้อยละ 6.7 ต้องซื้อทุกอย่าง เพราะผลิตเองไม่ได้ และไม่มีสมาชิกที่ไม่ต้องซื้ออาหารเพื่อการบริโภค (กลุ่มที่ไม่ต้องซื้อ=0)

หนี้สินและแหล่งเงินกู้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการกู้ยืมเงิน คิดเป็นร้อยละ 80 มีหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 91.7 และกลุ่มตัวอย่างมีหนี้สิน 10,001 – 50,000 บาท มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 68.3 โดยเหตุผลที่ต้องการกู้ยืมเงิน เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ มากกว่าเหตุผลอื่น คิดเป็นร้อยละ 31.8 รองลงมา กู้ เพื่อใช้จ่ายภายในครอบครัว ร้อยละ 30.3 เพื่อการศึกษาบุตร ร้อยละ 21.2 และต้องการกู้เงิน เพื่อชำระหนี้สินน้อยที่สุด ร้อยละ 15.2 ของเหตุผลในการกู้เงินอื่น ๆ

แหล่งกู้ยืมเงินของสมาชิกส่วนใหญ่จะกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน มากกว่าแหล่งอื่น คิดเป็นร้อยละ 35.9 รองลงมา จะกู้ยืมเงินจาก ญาติพี่น้อง ร้อยละ 25 กู้ยืมเงินจากสหกรณ์ หรือ กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน ร้อยละ 20.3 แหล่งกู้ยืมเงินนอกระบบ ร้อยละ 10.9 และแหล่งเงินกู้ที่สมาชิกจะกู้ยืมน้อยที่สุดคือ ธนาคารพาณิชย์ คิดเป็นร้อยละ 4.7

5.2 ระดับของการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน

การศึกษาข้อมูลจากแบบสอบถามสมาชิกวิสาหกิจชุมชน เกี่ยวกับ การปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวม ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชน ตำบลนาหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น มีการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ระดับน้อย โดยมีการแสวงหาความรู้ในการประกอบอาชีพ มีค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติตามมากที่สุด รองลงมาเป็นการลดต้นทุนการผลิต การทำเกษตรแบบผสมผสาน การปฏิบัติในเรื่องการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินและระบบนิเวศวิทยาในระดับปานกลาง โดยมีการจัดพื้นที่ให้มีแหล่งน้ำเพียงพอตลอดทั้งปี การรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพ และการแสวงหาทรัพยากรการผลิตอย่างพอเพียง น้อย

5.3 การพัฒนารูปแบบการจัดการวิสาหกิจชุมชน

ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการวิสาหกิจชุมชน โดยวิเคราะห์ประมวผล และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยข้อมูลจากการประเมินศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน การวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็ง ได้ผลโดยสรุป ดังนี้

5.3.1 สรุปผลการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคของชุมชน สูการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ข้อมูลจากการระดมความคิดเห็นแบบมีส่วนร่วม ทุกภาคส่วนได้กำหนดแนวทาง ในการพัฒนาการจัดการวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน ผลการวิเคราะห์ SWOT ตำบลนาหนองทุ่ม สูการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่า

1)จุดแข็ง(Strengs)

1.1) มีธรรมชาติที่สวยงามเป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น, ตลาดชุมชน, ตลาดริมทาง, ถ้ำพญานาคราช, ไร่ข้าวไร่, บ้านดิน, น้ำตกพลาญทอง, ถ้ำเกล็ดแก้ว, ถ้ำสายแหง, ศูนย์วิจัยกสิกรรมป่าไม้, ศูนย์ดับไฟป่า, สถานีวนวิจัยดงลาน, อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน, ศูนย์เรียนรู้ ด้านการเกษตร, ป่าชุมชนบ้านหนองจาน, ป่าชุมชนข้าฝักหนาม

1.2) ชาวบ้านยังมีวิถีชีวิตดั้งเดิมแบบชนบทและมีความร่วมมือในระดับสูง

2)จุดอ่อน(Weaknesses)

2.1) แหล่งท่องเที่ยวในตำบลนาหนองทุ่มยังได้รับการพัฒนาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว และขาดความพร้อมด้านอุปกรณ์เพื่อสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยว เช่น ป้ายบอกทาง

2.2) ถนน/เส้นทางที่เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวขาดการพัฒนา ถนนส่วนใหญ่ยังเป็นถนนดิน/ลูกรังทำให้การเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวไม่สะดวก

2.3) อบต.นาหนองทุ่ม ไม่มีการกำหนดเป้าหมาย แผนปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาผู้นำและขาด การส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพ

2.4) กลุ่มอาชีพที่มีการรวมกลุ่มในปัจจุบันขาดความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวและการ บริหารจัดการกลุ่มอาชีพ ไม่มีการจดบันทึกและรวบรวมข้อมูลด้านการเงินและบัญชีปฏิบัติอย่างเป็น ระบบ ขาดผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อต่อยอดจากการท่องเที่ยว เช่น ของที่ระลึกจากทรัพยากรหรือวัตถุดิบ ในชุมชนที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน

3) โอกาสในการพัฒนา(Opportunities)

3.1) มีหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวสนับสนุน อาทิ อบต.นาหนองทุ่ม ให้การสนับสนุน กิจกรรม พัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว เช่น ไฟฟ้าสว่างภายในและรอบบริเวณถ้ำพญานาคราช และ สนับสนุนงบประมาณในการส่งเสริมกลุ่มอาชีพ รวมทั้งสำนักงานเกษตรอำเภอชุมแพ และอุทยาน แห่งชาติภูผาม่าน

3.2) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้รับความนิยม/สนใจจากนักท่องเที่ยวสูง

4) อุปสรรค (Threats)

4.1) ขาดการตัดสินใจเด็ดขาดของอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน เนื่องจากพื้นที่แหล่ง ท่องเที่ยวส่วนหนึ่งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ และพัฒนาได้เต็มที่เพราะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย

4.2) มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวน้อย ทำให้มีรายได้เพิ่มไม่เพียงพอ

5) จุดอ่อนที่มีโอกาสในการพัฒนา มีดังนี้

5.1) พัฒนาผลิตภัณฑ์และการผลิตของวิสาหกิจชุมชนที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของตำบลนาหนองทุ่ม เพื่อเป็นของที่ระลึกจากการท่องเที่ยว และพัฒนารูปแบบอาหารพื้นบ้านของตำบลนาหนองทุ่มที่มีลักษณะเด่น เช่น ข้าวเหนียวไร่ ผักหวาน ลำไยและผลไม้อื่น ๆ เพื่อสร้างลักษณะเด่นให้กับแหล่งท่องเที่ยวในการพัฒนาการท่องเที่ยวสัมผัสวัฒนธรรม (Home stay)

5.2) จัดระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และปราชญ์ชาวบ้านให้กับเยาวชนในท้องถิ่น รวมทั้งการจัดอบรมมัคคุเทศก์น้อยเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5.3) พัฒนาคะแนนในการจัดการกลุ่มอาชีพ การจัดโครงสร้างองค์กร การบันทึกบัญชี การจัดสรรรายได้และเงินปันผล เพื่อให้การรวมกลุ่มอาชีพมีความเข้มแข็ง และสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

6) จุดแข็งที่ควรส่งเสริมและพัฒนา ที่จะส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ต่อชุมชน มีดังนี้

6.1) ชาวบ้านมีความสามัคคี และความร่วมมือกันสูง เป็นจุดเด่นที่จะทำให้เมื่อมีการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวแล้ว จะส่งผลให้รายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้น

6.2) การที่ตำบลนาหนองทุ่มมีแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งจัดควรจัดเส้นทางท่องเที่ยวที่น่าสนใจ แผนผัง 4-1 เส้นทางท่องเที่ยวตำบลนาหนองทุ่ม

5.4.2 ผลการประเมินศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน

จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของคนในชุมชนตำบลนาหนองทุ่ม ซึ่งได้ กลุ่มอาชีพที่ดำเนินการในปัจจุบันและได้จดทะเบียนกับทางราชการ จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านโนนชาติ กลุ่มเย็บผ้าสตรีบ้านชำผักหนาม กลุ่มวิถิผม กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพและกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งจากการลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ได้ผลการประเมินศักยภาพกลุ่มอาชีพด้วยการจัดประชุมกลุ่ม (Focus group) ได้ทราบระดับความเข้มแข็งและผลลัพธ์ของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน สามารถวางแผนพัฒนาได้ตามความพร้อมของแต่ละวิสาหกิจชุมชน พบว่า วิสาหกิจชุมชนทั้ง 5 กลุ่มจะเห็นได้ว่าแต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะมีแนวทางการวางแผน การดำเนินงาน และการบริหารจัดการกลุ่มที่คล้ายแต่แตกต่างกันในบางเรื่อง ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเก็บรวบรวมข้อมูลและใช้เครื่องมือ Cause and Effect Diagrams ช่วยในการวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มอาชีพที่ดำเนินการในปัจจุบันมีศักยภาพค่อนข้างต่ำ อยู่ในช่วงต้องปรับปรุงถึงปานกลางโดย มีปัญหาด้านการจัดการ การผลิต การเงินและบัญชี รวมทั้งด้านการตลาด และการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวแบบพึ่งพาทุนภายนอก

5.4.3 แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนที่เหมาะสม

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากจุดอ่อนจุดแข็งโอกาสและอุปสรรค และศักยภาพของกลุ่มอาชีพ โดยการจัดประชุมเวทีประชาคมโดยมีเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้กิจกรรมดังกล่าวสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้ จากจุดอ่อนที่ควรพัฒนาและจุดแข็งที่ควรส่งเสริมสนับสนุน ของการดำเนิน

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน จึงต้องมีพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้แผนพัฒนาการจัดการวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1) แผนพัฒนาการจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจากดำเนินการรวบรวมข้อมูลแบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน จึงขอเสนอแผนและโครงการพัฒนาการจัดการวิสาหกิจชุมชน ตำบลนาหนองหุ้มเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังรายละเอียดแผนพัฒนาและโครงการ ดังนี้

วิสัยทัศน์องค์กรรวมของชุมชน “เป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน”

แผนงาน : แผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

โครงการ : (1) ถ่ายทอดความรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์
(2) อบรมความรู้ด้านการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ
(3) อบรมความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวและบริหารจัดการที่พักแรมแบบ

สัมผัสวัฒนธรรมชนบท(Home stay)

(4) พัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว

(5) พัฒนาการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว

-

5.5 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรมีการส่งเสริมให้องค์กรท้องถิ่น โดยเฉพาะ อบต. และสถาบันการศึกษาทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยจัดการศึกษาให้เชื่อมโยงกับสภาพปัญหา และความต้องการของกลุ่มอาชีพ

2. ควรนำข้อค้นพบที่เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนากลุ่มอาชีพที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นบทเรียนในการพัฒนาคุณภาพของเครือข่ายกลุ่มอาชีพอย่างต่อเนื่อง

5.6 ข้อเสนอแนะในครั้งต่อไป

1. ควรมีการส่งเสริมให้กลุ่มอาชีพที่พัฒนา สร้างเครือข่าย เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้วิสาหกิจชุมชน

2. ควรมีการศึกษาเจาะลึกในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพที่มีความเข้มแข็ง เพื่อพัฒนาให้เป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมต่อไป